

Josep Maria Espinàs: «He après que soc un moment de la vida i del món»

L'escriptor es defineix com «un acceptador de les coses que passen»

Des de sortir dalt d'un escenari a cantar amb els Setze Jutges fins a recórrer pobles a peu per atrapar allò que és imprevisible. Des de crear amb Isabel Martí l'editorial La Campana (<http://lacampanaeditorial.com/autors/autor-1/>) fins a presentar *Identitats*, el programa de converses a fons de TV3. Des d'escriure l'article diari fins a fer desenes i desenes de llibres. El noi de l'Eixample que va estudiar dret ha observat el món (el petit: que té cara i ulls i nom, i no el transcendental) des de la seva Olivetti. Josep Maria Espinàs (Barcelona, 1927) -a qui homenatjaran a l'Ateneu barcelonès (<https://www.ateneubcn.org/agenda/homenatge-josep-maria-espinas>) el proper 25 de juny- assegura als 91 anys que s'ha trobat fent el que ha fet. No és ni planificador ni recordador, sinó acceptador d'un passat llarg i ric i d'un futur prim que, amb una serenitat admirable, no l'espanta.

Aquesta conversa està feta amb la col·laboració del celler **Jané Ventura** (<http://janeventura.com/?lang=es>) .

Foto: M. A. Chazo

Amb 91 anys es pot seguir sent presentista?

Diria que sí d'entrada. I potser et diria que més: si el temps se t'escurça, és més lògic que valoris el present. Tenir deu coses en principi és millor que tenir-ne una. Per tant, si tinc tants anys, el que seria millor encara seria tenir-ne un més. El passat, ja ho saps, no m'ha interessat gaire. No he viscut del passat.

Llavors ser gran té l'avantatge que vius més intensament?

Quan et fas gran ets més presentista perquè penses que t'interessa molt mantenir l'experiència de la vida. Però sempre he estat així. Per dir-ho d'una manera normal: jo soc un tafaner. I per tant, seria vanitós dir que tot m'interessa. És mentida, hi ha moltes coses que no. Però sí que soc un fixador: algú que es fixa en les coses que té al voltant. I això no sé si depèn més de l'edat o no. Perquè de jove t'has de fixar en més coses d'una manera obligatòria: perquè treballes, i si no et

fixes en el que has de fer o el que ha passat, malament.

Observar els altres t'ha estalviat observar-te massa a tu mateix?

Soc incapaç de fer una autobiografia, no m'interesso gens. M'interessa alguna persona, un fet. Per tant, soc un antitrascendent. Seria bonic, i ho és, que algunes persones s'interessin per mi. Molta gent té un quadre fet del que és interessant per a ells i del que no, potser jo aquest quadre no el tinc gaire fixat. Com que la vida m'ha portat a tantes situacions diferents, algunes obligades i d'altres per voluntat pròpia, si jo no estigués còmode i d'acord amb aquesta diversitat que és la meua vida, estaria molt malament i trist, no faria res.

Has anat recollint el que la vida t'ha donat.

Sí, el que m'he trobat. Hi ha gent que diu: "Jo soc aquest". Creuen que s'autoconeixen i saben què volen fer i què no. La programació no és sempre deficient. Afortunadament molta gent programa, perquè si no, seria el caos absolut. Però a mi la programació no m'interessa gens. La respecto perquè és indispensable, però potser també hi ha una manera de viure que no està sotmesa a la programació.

És més estimulant, sovint.

És la manera més viva per a mi.

Josep Maria Espinàs amb la seva mare

El que més t'ha enriquit és la sorpresa?

Em sorprèn tot. Per començar, em sorprèn a mi mateix que jo estigui viu, que existeixi. Qui és aquesta persona que soc jo? Veig passar la gent pel carrer. Qui són aquells i què diuen? Et tornaries boig si intentessis entendre tot el que està passant.

És un miracle que estiguem vius?

La paraula miracle no m'acaba de convèncer. Perquè tu has programat perfectament que ens trobéssim, de manera que de miracle ja en queda poc. Queda molt poc brillant, però soc un acceptador de les coses que passen.

Ni et frustres ni t'enrabies? Respectes el camí de la vida?

Sí, no he tingut mai odi o ràbia perquè volia fer això i no he pogut, o perquè tal persona fa una cosa que no m'agrada. És molt difícil d'explicar sense caure en la pedanteria, que és la cosa que em fatigues més. Intento pensar: on estem ara no hi ha quatre pams seguits de terra que siguin iguals. El sofà pot ser un tema. Si em demanessis "parla'm d'un sofà", jo et diria pensa que la gent va començar seient a terra, després es va trobar que podia posar el cul sobre un tronc per descansar, i després no sé com ni qui es va inventar la cadira.

Tot comença en la mirada.

Jo no he decidit res mai, m'he trobat fent-ho. Ara m'estimules amb preguntes, tinc la tendència a observar i a associar, i així va ser definida la creativitat: la capacitat d'associació. No només veure les coses, sinó associar-les. Un observador pot observar molt, però si no lliga les observacions, no és creatiu. Jo em trobo amb aquesta cosa antiga, des de jove que vaig associant el que veig.

Observar és una manera de repartir oportunitats als altres.

Tenint present que el que observes no està al teu servei, no ho pots domesticar.

Sempre has dit que estem condemnats a ser qui som.

Seria fàcil dir sí o no, al contrari, crec que l'evolució és notable. Al llarg de la vida es canvia molt més del que cadascú pensa. Si ara jo em veiés amb divuit anys, no seria jo, miraria en què m'assemblo, què he conservat, què s'ha introduït de nou a la meua vida, perquè he viscut moltes coses diferents: algunes passen i d'altres es queden amb tu. És preferible que es quedin amb tu els bons fets del passat i que els altres es vagin esborrant. Això és el presentisme: viure del present i crear l'hàbit d'ignorar tot allò que no cal, que et molesta, que no et serveix de res ni pot servir als altres. El que pot servir als altres és que estiguis obert i que no siguis dictatorial amb tu mateix. Ara, si ho ets, pots tenir un gran èxit a la vida, amb els negocis. No defenso pas l'anarquia, estic dient que per la meua petita experiència (que no puc generalitzar) l'observació el primer que em diu és que tu no ets únic. Que la persona que et pensaves això, no: és allò.

Això t'estalvia molta pedanteria i creure't important.

Em considero una persona curiosa, que li interessa el que hi ha al voltant més que el que faig jo, amb l'excepció de quan faig l'article. Això és un procés de superació, perquè de jove era molt tímid i després vaig sortir a cantar amb els Setze Jutges. Soc un trobador, una persona que ha trobat coses i que s'ha aturat davant d'una situació, d'un fet. Hi ha gent que passarà de llarg, que estan a la seva esfera. He fet tantes animalades a la vida que no corresponen a una persona que té un criteri de com ha de ser, per on ha d'anar, d'on pot treure benefici, com pot ser exitós. No soc una persona de només allò, he tastat totes les possibilitats: he sortit a cantar sense saber música. Soc un despistat, en el sentit que no tinc pista per seguir. Això és el que m'interessa més, analitzar una paraula. Soc despistat, estic fora d'una pista. I pot ser que deixi aquesta pista,

perquè la trobo avorrida, gastada, i n'agafi una altra. I em vagi pistant. I això no vol dir que demà passat agafi una altra pista.

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=s5gUaKGUKyU>

El camí recte no t'ha interessat?

M'interessen tots els camins. Tinc la tendència a matisar.

És un exercici maco.

Sí, i això no vol dir que estigui obert a tot,estic obert a algunes coses, que són les que he anat treballant. Trobo que hi ha una gent molt pesada, una gent molt simpàtica. I jo mateix no vull jutjar-me, però si tinc una qualitat social és estimar la diversitat.

Una de les coses que pots aprendre amb el pas dels anys és a deixar anar i a veure que res dura per sempre?

No d'una manera conscient. En alguns casos dius: "Aquest camí no el seguiré. Això no ho faré més. Amb aquesta persona no hi vull tenir més tracte". És normal, tens aquesta capacitat d'observació i de selecció i tries el que vulguis. He estat més intuïtiu que reflexiu.

Què has après?

Hauria de començar a fer una llista que no s'acabaria mai. He après bastant a acceptar els fets a la meua manera. He après que soc un moment de la vida i del món.

Acceptar també t'allibera?

No t'acceptaria la paraula alliberar, perquè voldria dir que abans he estat oprimat.

I no ho has estat?

No. Escrivint no m'he alliberat de res. D'alguna tonteria sí, però com tothom.

Però la llibertat sí que te l'has de guanyar moltes vegades.

Això és molt instintiu. Allò que en diuen la identitat. El teu caràcter té uns límits que fa que no facis coses que uns altres fan. Que et surtin unes coses que tampoc preveus. Aquell té "mal caràcter". Estic molt preocupat pel significat de cada paraula.

A vegades ens cataloguem: "Tal és mala persona".

Preguntaria: és mala persona per què? Explica-m'ho. I si no vols matisar, no passa res, l'altre entendre el que vulgui. Ara, si jo et dic aquest veí d'aquí és mala persona, tindries dret a preguntar-me "i per què?". I llavors la feina seria meua. És massa fàcil dir que algú és mala persona. Ho fem, i així vivim. Però seria un impertinent absolut si tu em diguessis que fa un bon dia i jo comences a dir: "Bon dia? Vols dir? N'hi ha de millors, fixa't que allà hi ha una ombra".

A les persones que s'estimen la vida els agrada envellir?

No sé si envellir m'agrada. Saps per què no m'agrada ni em deixa d'agradar? Perquè és inevitable. I aquest inevitable és, precisament, afortunat.

Acceptes la vellesa?

I tant, a la gent que no accepta una realitat se l'ha de tancar.

N'hi ha que en reneuen.

Coneixia un escriptor que feia anys i estava perpètuament irritat amb totes les coses que l'envoltaven perquè era vell. I com descarregues això en els altres? No hi ha res pitjor que un vell enfadat i no hi ha res tan bonic com un vell conformat i agradable. Escolta, quants anys tens tu?

Vint-i-set.

És un número màgic. Vaig néixer el 1927 i hi ha molts moments a la vida lligats a aquest número.

La Generación del 27.

Ah, mira, no hi pensava.

Veure la mort a prop espanta?

La mort no m'espanta. Si no m'espanta la meua mort, no em pot espantar la dels altres. Ara, entrem al món dels matisos: em sap molt greu que es mori alguna determinada persona, tots no, perquè ja sabem que la vida està muntada així. Escandalitzar-se sense motiu no cal. Però s'han mort tots els meus amics i jo soc el supervivent. Això també fa molta impressió, si hi penses, eh? El que passa és que jo, afortunadament, com que continuo fent coses no tinc gaire temps per pensar-hi. Però si fes com aquells que es posen a reflexionar, a recordar... No soc recordador.

Ni recordador ni planificador.

Aquella parella que érem amics quan teníem trenta anys i ens trobàvem cada setmana per fer el cafè junts i parlar no hi són, aquell que feia tal no hi és, aquell altre, tampoc. Si quan veus que de tots els amics, de tota la xarxa de relacions vitals, no queda ningú, no tingués un interès per continuar vivint, la sensació que en quedaria podria ser molt patètica. He tingut la sort que quan he perdut els amics, no he perdut el sentit social de la vida. Soc la persona més vella de tota la casa d'onze pisos on visc, de totes les persones que passen per aquest carrer.

Això no t'espanta.

No, perquè he tingut la sort de continuar conscient en l'evolució i tenir temps de tractar-la i no protestar. Em fa molta angúnia la gent que diu: "És clar, com que ja soc un vell ja no puc fer res". Pots viure, és poca cosa? Si em baso en les quaranta persones de la colla que ja no hi són i començo a dir: "A mi em tocarà ara!". Tinc una penya d'amics, des de fa molts anys, que ens trobem cada tres setmanes, de professions diferents, cosa que és molt interessant, per no parlar només entre escriptors.

Has vist molta gent amb massa pretensions en aquest ofici?

Sí, alguns, tampoc exagerem. Hi ha algun cas exemplar: un que escriu poemes als 21 anys i tota la vida ja és poeta, quan no n'ha fet més. Treballar per prestigi no sé què és. Escric i demà no sé de què escriuré: miro una noia que passa per una plaça, un home que escolta no sé què, veig o m'imagino situacions i les escric. Els detalls. M'apassiona molt trobar angles per veure les coses, tenir una visió que no havia tingut fa 15 o 10 anys. Si m'obligues a parlar del que tu vulguis, no seré la persona que et dirà: "Home, és que això m'agafa molt per sorpresa". Perdoni, a mi la vida m'ha agafat sempre per sorpresa i l'he superat.

L'estàs superant, encara no l'has acabat.

Sí.

No has escrit per agradar.

És que això d'agradar no depèn d'un, depèn de l'altre. Tu tens la llista de coses que t'agraden, jo tinc la meva. Algunes coincidiran, d'altres no. Escriure vol dir que pots bolcar-te fora de tu mateix.

Hi ha gent que en fer-se gran es tanca.

Sí, que es tanca molt. Jo la respecto perquè els sentiments són com són. En aquest sentit soc poc exemplar, perquè no tinc el sentiment de plorar, de dolor. Ho accepto sense pensar. Aquesta palangana immensa, per no dir una paraula que sigui poètica, en la qual tots estem ficats es va buidant. Tu estàs al fons, aguantant encara. Em sap molt greu això, però potser perquè em considero una persona vital accepto fàcilment la mort.

He sentit poca gent dient que accepta la seva mort.

Els fets o són acceptables o rebutjables. No puc rebutjar-ho: "Senyor, és que no em vull morir, sap?" A qui li dic això? Em diran que estic boig. Ho veig molt clar. Has vingut tu i mira, escolta, és un altre temps això, i dins la regularitat de la vida apareix una cosa nova i caram, que bé, conversem.

You must remember this...

Vols que te la canti?

Vinga, va.

A veure si me'n recordo: *a kiss is just a kiss, a sight is just a sight, the fundamental things apply as time goes by.*

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=7vThuwa5RZU>

Aquesta cançó ho diu tot.

Recorda sempre això: un petó només és un petó, un sospir només és un sospir i allò que és important només dura un instant. Cosa que és mentida, però és bonic.

Sona tan maco que m'ho he cregut i tot. Creus que és mentida que les coses importants només duren un instant?

Sí, és una generalització. Però una mica és com el meu temperament, de no voler eternitzar una visió de les coses, i no perquè m'ho hagi proposat, sinó perquè soc un frívol.

No m'ho crec.

En el sentit d'estar recordant. Deixo que el meu cos i cervell treballin pel seu compte, no els condueixo a pensar per aquest camí, a treballar per aquest altre camí. Tinc altres feines a fer. El meu cervell està obert a fer moltes coses, i que no té una predilecció especial. M'agrada la forma molt més que el contingut. Amb el contingut es pot fer trampa, amb la forma, no. Però parlant de música, jo vaig cantant de tant en tant.

Ah sí? Què cantes?

Tonteries. *Happy, I want to be happy.* M'agrada molt la cançó com a forma no pretensiosa de la creativitat espontània. Si surto al carrer no puc cridar ben fort *HAPPY, I WANT TO BE HAPPY*, però cantar m'ajuda a alleugerir la vida.

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=BVglo7vRskA>

Qui s'en va seul, coplin-coplant.

Comme s'envole une hirondelle. Com arrenca el vol l'oreneta, la vida fuig massa de pressa, però jo me'n vaig coplin, coplant. Això que m'has recordat per a mi és molt important, perquè és la vida. La cançó, si està ben feta i és bona, es pot llegir en forma d'assaig, pot resumir una manera de veure la vida, d'estimar. Quan escric m'agrada concretar, no és l'única manera d'escriure, hi ha obres barroques complicades i bones. Pel meu temperament el que m'interessa és amb poques paraules dir molt. Amb una mica de vida et sents molt viu.

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=I1hIIPA1daM>

A vegades perseguim les coses grans, la felicitat. I la gràcia està en la vida petita.

A vegades m'han fet preguntes d'aquest tipus: "Digue'm les sis coses que més t'agraden de la vida". Per què sou tan restrictius? En comptes de sis no en podrien ser set? Jo me'n ric una mica i després ja veuen que això amb mi no val. Saps quantes coses m'han interessat? I ara he de suprimir totes les altres coses que m'han interessat de debò per triar-ne sis, que potser no són les que més, per contestar la teva pregunta? Home, no em forçis a això.

Podries contestar: ara mateix el que més m'interessa és la copa de vi, el sobre del sucre i la tassa.

També puc jugar a ser esnob. Què és el que t'interessa més? Ser interessant.

Dominar el joc de les paraules et deu divertir.

Pots jugar i surten coses que tu no t'imaginaves.

Fas l'article cada dia?

No, i en certa manera em va bé, perquè potser fer un article cada dia em costaria una mica.

Això deu ser un bon estímulo per al cervell.

Sempre. Et fa pensar alguna cosa, et fa tenir alguna idea que abans no tenies. Es fa difícil, però mentre pugui fer l'article, estic viu. Això està clar. No sé quant durarà, no gaire. Perquè hi ha un moment que el cervell ja no funciona i llavors has de renunciar i ja no ets el vellet que escriu, sinó el vellet que no escriu. Això és evident. En soc molt conscient de les limitacions del temps i ara he perdut moltíssima memòria, no me'n recordo de molts noms.

La intel·ligència pot dominar els buits de la memòria?

La memòria et destrueix. Si no tens memòria, deixes de ser una persona intel·ligent perquè qui ho demostra, que ets intel·ligent? Qui sap si en aquest moment t'alimentes d'altres fonts per no tenir el cervell absolutament buit?

Com ho fas per lluitar contra això?

No lluito. És inútil.

Clar, tampoc pots guanyar.

Jo conec perfectament el procés. Sé que tinc mesos per poder articular d'una manera adequada sense fer disbarats. Sempre que em poso a escriure l'article, molt sovint començo, tinc una idea, continuo i sempre penso: un moment, i ara trobaràs l'encadenament de les coses per fer l'article que cal? El cervell encara et funciona per associar?

No sé per què em sorprèn i m'impacta, que ho acceptis amb aquesta naturalitat.

Home, esclar, quina supèrbia pensar que tu no ets una persona vulgar. Ets una persona entre milions de persones i a totes els passa el mateix, més o menys. Ara se m'acudeix que el que haig d'aconseguir jo i potser tothom és no irritar-me amb mi mateix. Acceptar-se. Costa, eh?

I no creure's imprescindible?

Això no m'ho he cregut en tota la vida.

Però hi ha gent que s'ho creu, quan tant tu com jo com tothom ens n'anirem i el món seguirà girant.

No he entrat al món per quedar-m'hi tota l'eternitat. Primer, jo he entrat al món sense voler, he trobat una gent sense voler, he fet una feina sense haver-m'ho proposat. Escolta, soc un producte dels mil milions d'atzars que hi ha a la vida. I llavors vols tenir pretensions? Per aquí passen onze persones per minut, què passa? Imagina't que fessis una entrevista a cadascuna de les persones que passen.

Hi ha gent gran que dona a entendre que està de tornada de tot.

Hi ha gent gran que diu: "Què m'has d'explicar a mi, que ja ho he viscut tot."

Sí, n'he vist uns quants.

Els pots dir: "Escolta, em fa mandra que m'ho expliquis". O "Per favor, explica-m'ho". Tu mana, no deixis de manar.

És poder decidir la teva vida.

Tenir la sort que puguis decidir la teva vida ben acompanyat, no només físicament, sinó pel teu passat, pel que tu ets, pel que tu has pensat abans. I no cal decidir llavors, ja surt. No m'imagino una persona que ens digui: "Què hauria de fer per tal?" Ja ho faràs. Jo soc molt poc programador. Només amb les coses petites: sé que s'ha d'obrir el pany per obrir la porta, això ho tinc molt ben programat. Ara, què trobaré després? Això no ho sé. Potser trobaré el veí de dalt. No he volgut cultivar la memòria, perquè és impossible, però més aviat he estat sempre pendent de quina il·lusió tindrà demà. Quina il·lusió, demà. Perquè hi haurà un dia que no ho podré dir.

Aquesta conversa està feta amb la col·laboració del celler **Jané Ventura** (<http://janeventura.com/?lang=es>) .

(<http://janeventura.com/?lang=es>)